

การรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลในสหภาพยุโรป
กับแนวทางในการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย
Recognition and Enforcement of European Court of Justice and
Approaches to Thailand Civil Procedure Code Amendment

สุภาภรณ์ บุญท้อ*

Supaporn Boonho*

คณะนิติศาสตร์ สาขากฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม*

Faculty of Law Business Law Sripatum University*

E-mail : nomeno70@hotmail.com

บทคัดย่อ

การทำวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ในสหภาพยุโรปโดยการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศรวมทั้งทำข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่า ความชอบด้วยกฎหมายของคำพิพากษาศาลต่างประเทศจะต้องพิจารณาองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ เขตอำนาจศาล (Jurisdiction) คำพิพากษาถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด (Final & Conclusive Judgement) และไม่เป็นการฟ้องซ้ำ (Double Jeopardy) เพื่อให้ศาลประเทศที่ต้องรับรองและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ (Enforcing Court) สามารถพิจารณาออกอนุมติบัตร (Exequatur) ตามคำร้องขอของคุณความซึ่งเป็นการฟ้องร้องในมูลคดีเดิมต่อศาลในประเทศที่ทำคำร้องขอ โดยแนวทางในการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยนั้น คือ การปรับปรุงกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (Law of Evidence) โดยให้ถือว่าคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ศาลรับฟังได้ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คุณความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในคดีจะต้องนำสืบและเป็นมูลคดี (cause of action) เพื่อเรียกร้องหนี้แห่งคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ซึ่งเป็นไปตามหลักแห่งพันธกรณี (doctrine of obligation)

คำสำคัญ: การรับรอง, การบังคับคดี, คำพิพากษาศาลต่างประเทศ, ปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

Abstract

The researcher has the objective of the research in order to study recognition and enforcement of European court of justice by studying relevant laws in order to approaches Thailand civil procedure code amendment, including making recommendations.

The results of the study found that The legitimacy of foreign court judgments must consider on the three compositions such as Jurisdiction, Final & Conclusive Judgment, and Double Jeopardy, for recognition and enforcement by enforcing court and issuing exequatur. Thailand civil procedure code ought to be amend in the law of evidence, by assuming that the judgments of foreign courts are compelling evidence related to the facts of the parties. Any party in the case must attest and be the cause of action to claim the debt of a foreign court judgment. which is in accordance with the principle of obligation (doctrine of obligation)

Keyword: recognition, enforcement, judgement of foreign court,
civil procedure code amendment

บทนำ

การรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลในกลุ่มประเทศอาเซียนนั้น นับว่ามีความสำคัญต่อความเชื่อมั่นในทางการค้าการลงทุน เนื่องจากปัจจุบันประเทศในกลุ่มอาเซียนโดยเฉพาะประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายภายในบัญญัติไว้โดยตรงเกี่ยวกับการรับรองหรือบังคับคดีตามคำพิพากษาต่างประเทศและไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญาใด เว้นแต่เป็นภาคีของ ICSID (International Center for Settlement of Dispute) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการระงับข้อพิพาทการลงทุนโดยยอมรับคำวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการเป็นคำพิพากษาภายในรัฐสมาชิก ปัจจุบันข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชนของประเทศต่าง ๆ ย่อมมีโอกาสเกิดได้มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันมักมีข้อตกลงด้านการค้าการลงทุนระหว่างกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เช่น การรวมตัวเป็นสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) หรือสหภาพยุโรป (EU) ในขณะที่กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลนั้น นับว่ามีช่องโหว่โดยเฉพาะการบังคับคดีจากทรัพย์สินที่อาจนำมาบังคับชำระหนี้ได้ในต่างประเทศ แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามในการทำความร่วมมือระหว่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 โดยเสนอให้มีอนุสัญญาในเรื่องการบังคับคดีตามคำพิพากษาระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐฝรั่งเศส จนถึงปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีอนุสัญญาในเรื่องดังกล่าวกับประเทศใด

การสร้างมาตรการทางกฎหมายเพื่อรองรับข้อพิพาททางแพ่งระหว่างพลเมืองของรัฐประเทศสมาชิกอาเซียนนั้นเป็นที่สิ่งจำเป็น ตัวอย่างของการรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ประกาศสหภาพยุโรปว่าด้วยเขตอำนาจศาล การยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องในทางแพ่งและพาณิชย์ (The Council Regulation no. 44/2001 of 22 December 2000 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า Brussels I Regulation ซึ่งล่าสุดได้ปรับปรุงเป็น Brussels Recast Regulation (2012) มาใช้เป็นกฎเกณฑ์เพื่อยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลระหว่างกัน เพื่อก่อให้เกิดการระงับข้อพิพาทข้ามพรมแดนที่มีประสิทธิภาพภายใต้กระบวนการที่เป็นอันหนึ่ง

อันเดียวกันอันจะนำมาซึ่งความมั่นใจในภาคธุรกิจต่อกระบวนการระงับข้อพิพาทในเรื่องการค้าการลงทุนข้ามพรมแดนในกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป

ในขณะที่ประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียนยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการรับรองและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลนั้น แนวทางปฏิบัติต่อกันระหว่างประเทศสมาชิกรุ่น ศาลอาจใช้หลักการต่างตอบแทน (Reciprocity) เป็นหลักที่ใช้ในกฎหมายระหว่างประเทศที่รัฐหนึ่งจะทำการตอบสนองหรือกระทำการใด ๆ กับอีกรัฐหนึ่งในลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน หรือการที่รัฐหนึ่งจะต้องรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้น (Enforcing Court) โดยมีสิทธิและหน้าที่ ที่จะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกันจากศาลแห่งประเทศซึ่งได้ทำคำพิพากษา (Declaration of Enforcement) เช่นกัน รัฐจะใช้หลักการต่างตอบแทนปฏิบัติต่อกันอย่างน้อยจะต้องมีข้อตกลงร่วมกันหรือเห็นชอบร่วมกันที่จะใช้หลักการดังกล่าว รัฐที่มีได้มีการเจรจากันมาก่อนก็ไม่อาจถูกบังคับให้ปฏิบัติตามหลักการต่างตอบแทน ซึ่งเป็นหลักการทั่วไปของการแสดงเจตนาเสนอและเจตนาสนองที่ตรงกัน มีสิทธิและหน้าที่ต่อกันตามหลักสัญญาต่างตอบแทนนั่นเอง

นอกจากนี้ศาลยังสามารถใช้หลักอัยาศัยไมตรีระหว่างประเทศ (Comity) เป็นหลักพื้นฐานที่จะทำให้มีการยอมลดอำนาจอธิปไตยของตนลง เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนยอมรับอำนาจอธิปไตยของอีกรัฐหนึ่งโดยการยอมบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศให้ ขณะเดียวกันรัฐที่ยอมรับก็หวังที่จะให้รัฐที่มีคำพิพากษานั้น ยอมรับบังคับตามคำพิพากษาของรัฐตนด้วยโดยพิจารณาจากความช่วยเหลือในการปฏิบัติตอบแทนซึ่งกันและกันและความสัมพันธ์ฉันท์มิตร โดยมีได้คำนึงว่าจะต้องมีสนธิสัญญามาก่อนดังเช่นหลักการต่างตอบแทน (Reciprocity) ดังนั้น ประเทศใดจะยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศตามหลักอัยาศัยไมตรีระหว่างประเทศ ถือว่าเป็นการยอมรับตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศโดยสมัครใจของประเทศนั้น มิใช่ยอมรับเพราะหน้าที่หรือพันธกรณีระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างระหว่างหลักอัยาศัยไมตรีระหว่างประเทศ (Comity) และหลักการต่างตอบแทน (Reciprocity)

ในทางตรงกันข้ามแนวทางปฏิบัติต่อกันระหว่างประเทศสมาชิกรุ่น ศาลอาจปฏิเสธคำสั่งและคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ตามหลักอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน (Principle of Territorial Sovereignty) ซึ่งแนวความคิดว่า อำนาจอธิปไตยของรัฐย่อมมีอำนาจที่เด็ดขาดและไม่มีเงื่อนไข และมีความเชื่อว่าการประนีประนอมระหว่างอำนาจอธิปไตยของรัฐที่เข้ามาทับซ้อนกันนั้นมีความขัดกันถูกมองว่าเป็นไปไม่ได้และยอมรับไม่ได้ โดยการยอมรับคำสั่งและคำพิพากษาศาลต่างประเทศถูกมองว่าเป็นการเสียเอกราชของรัฐ (State Independence) ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งว่า ศาลฎีกาของประเทศไทยจะใช้หลักอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน (Principle of Territorial Sovereignty) เป็นบรรทัดฐานหลัก จึงทำให้มีคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศมีเพียงไม่กี่คดีเท่านั้น เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 585/2461 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 934/2476 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6565/2544 ซึ่งเป็นตัวอย่างของการใช้หลักอัยาศัยไมตรีระหว่างประเทศ (Comity) ในการพิจารณาพิพากษาคดี

วัตถุประสงค์

1 เพื่อศึกษาถึงหลักการและแนวความคิดที่นำมาใช้ในเรื่องการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์

2 เพื่อศึกษาถึงรูปแบบความตกลงระหว่างประเทศในเรื่องการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์

3 เพื่อศึกษาการยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ในสหภาพยุโรปและในกลุ่มประเทศอาเซียนโดยการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.4 เพื่อหาแนวทางแก้ไข ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากสื่ออินเทอร์เน็ต บทบัญญัติของกฎหมาย ตำรากฎหมาย หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความทางวิชาการ แนวทางปฏิบัติและกรณีศึกษาโครงการของหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ เนติบัณฑิตยสภา กรมบังคับคดี กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการต่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาประกาศสหภาพยุโรปว่าด้วยเขตอำนาจศาล การยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องในทางแพ่งและพาณิชย์ (Brussels Regulation) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายและพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ทำให้ทราบถึง หลักการ แนวความคิดและรูปแบบความตกลงที่นำมาใช้ในเรื่องการยอมรับและการบังคับคดีตาม คำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ และการยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ในสหภาพยุโรป รวมถึงแนวทางแก้ไข ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ประกาศสหภาพยุโรปว่าด้วยเขตอำนาจศาล การยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาในคดีแพ่งและพาณิชย์นั้น ความชอบด้วยกฎหมายของ คำพิพากษาจะต้องพิจารณาองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) เขตอำนาจศาล (Jurisdiction) 2) คำพิพากษาถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด (Final & Conclusive Judgement) และ 3) ไม่เป็นการฟ้องซ้ำ (Double Jeopardy) เพื่อให้ศาลประเทศที่ต้องรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ (Enforcing Court) จะสามารถพิจารณาออกอนุมติบัตร (Exequatur) ตามคำร้อง

ขอของคู่ความซึ่งเป็นการฟ้องร้องในมูลคดีเดิมต่อศาลในประเทศที่ทำคำร้องขอ องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ถือว่าเป็นแนวทางสำคัญของการพิจารณาอนุวัติกฎหมายภายในของประเทศในกลุ่มอาเซียนรวมถึงการทำอนุสัญญาระหว่างกัน

ในประเด็นเรื่องเขตอำนาจศาล (Jurisdiction) จากบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยเรื่องเขตอำนาจศาล พิจารณาจากหลักอำนาจเหนือดินแดนซึ่งหมายถึง อำนาจเหนือดินแดนเนื่องจากมูลคดีเกิดขึ้นในอาณาเขตของประเทศหรือในราชอาณาจักรหรือที่ถือว่าอยู่ในอำนาจการควบคุมดูแลของอาณาจักรนั้น ๆ เช่น มูลคดีเกิดขึ้นในเรือไทยหรืออากาศยานไทย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3 (1) และอำนาจเหนือบุคคลที่อยู่หรือเคยอยู่ในดินแดนหรือในราชอาณาจักรไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีสัญชาติใด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง มาตรา 3 (2) (ก) (ข) และมาตรา 4) หลักการดังกล่าวเป็นหลักพื้นฐานและสอดคล้องกับหลักเกณฑ์เรื่องการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาของประเทศของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปที่วางหลักในเรื่องเขตอำนาจศาล (Jurisdiction) ในแนวทางเดียวกันว่าศาลต่างประเทศต้องมีเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดี (Foreign Competent Jurisdiction) เสียก่อน ศาลที่รับบังคับคดีตามคำพิพากษา (Enforcing Court) จึงจะยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศให้ ซึ่งตาม Brussels I Regulation หลักเกณฑ์ว่าด้วยเขตอำนาจศาลทั่วไป (General Rules of Jurisdiction) กำหนดให้ศาลในประเทศที่จำเลยมีภูมิลำเนา (Domicile) เป็นศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีโดยมีต้องคำนึงว่าจำเลยนั้นมีสัญชาติใด ซึ่งหมายถึง จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศภาคีสมาชิก นอกจากนี้ในกรณีมูลคดีเกิดขึ้นในเขตอำนาจของใด ศาลนั้นก็ยังมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ ซึ่งหมายถึง มูลคดีเกิดขึ้นในประเทศภาคีสมาชิก ซึ่งรวมถึงกรณีพิพาทเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ถ้าอสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ในเขตอำนาจของศาลใดศาลนั้นก็ยังมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ ซึ่งหมายถึง อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ในประเทศภาคีสมาชิก ส่วนในเรื่องการปฏิบัติตามสัญญา ศาลที่คู่ความต้องปฏิบัติตามสัญญา (Place of Performance of the Obligation) เป็นศาลที่มีเขตอำนาจ ในกรณีละเมิด ศาลที่ความเสียหายได้เกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นมีเขตอำนาจ เป็นต้น ดังนั้นจำเลยอาจจะถูกพิจารณาคดีในศาลของประเทศอื่นที่ตนมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ ถ้าหากคดีนั้นเป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการผิดสัญญา ข้อพิพาทในเรื่องละเมิด ข้อพิพาทเรื่องประกันภัย ข้อพิพาทในสัญญาผู้บริโภค (Contracts Concluded by Consumers) และข้อพิพาทในเรื่องสัญญาจ้างแรงงาน นอกจากนี้เขตอำนาจศาลเด็ดขาด (Exclusive Jurisdiction) เป็นหลักเกณฑ์ที่ไม่ใช้หลักภูมิลำเนาของจำเลยในการกำหนดศาลที่มีเขตอำนาจ แต่ศาลจะมีเขตอำนาจเด็ดขาดในการรับพิจารณาโดยทันที อาทิ ข้อพิพาท ในเรื่องทรัพย์สินเหนืออสังหาริมทรัพย์ (Rights in rem) จะตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลเด็ดขาดของศาลในประเทศที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย มาตรา 4 ทวิ ที่บัญญัติว่า “คำฟ้องเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่.....” ส่วนข้อพิพาทในเรื่องความสมบูรณ์ของนิติบุคคล หรือการล้มละลายของนิติบุคคล (Validity of the constitution, nullity, or dissolution of companies or other legal entities) จะตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลเด็ดขาดของศาลในประเทศที่นิติบุคคลนั้นจัดตั้งขึ้น สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย มาตรา 4 เบญจ ที่บัญญัติว่า “.....หรือคำร้องขออื่นใดเกี่ยวกับนิติบุคคล ให้เสนอต่อศาลที่นิติบุคคลนั้นมีสำนักงานแห่งใหญ่อยู่ในเขตศาล”

ในประเด็นเรื่องคำพิพากษาถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด (Final & Conclusive Judgement) ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยนั้น การยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้น เงื่อนไขหนึ่งที่สำคัญคือ คำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด คำพิพากษา “ถึงที่สุด” “เสร็จเด็ดขาด” และ “เป็นที่สุด” การพิจารณาว่าคำพิพากษาดังกล่าวนั้นถึงที่สุดและเป็นเด็ดขาดหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาจากกฎหมายของประเทศที่ทำการตัดสินคำพิพากษาดังกล่าว นอกจากนี้ คู่ความที่ขอให้ศาลหนึ่งยอมรับหรือบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นต้องเป็นคู่ความเดียวกันกับคู่ความในคำพิพากษาต่างประเทศดังกล่าว หลักคำพิพากษาเด็ดขาดและถึงที่สุดนี้เป็นหลักสากลที่ได้รับการยอมรับในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งตามคำพิพากษาฎีกาที่ 585/2461 ได้วางหลักในการยอมรับหรือบังคับคำพิพากษาศาลต่างประเทศไว้ว่า คำพิพากษาศาลต่างประเทศ ต้องพิพากษามาจากศาลที่มีอำนาจและคำพิพากษาดังกล่าวต้องถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาดสอดคล้องกับหลักสากลที่ได้รับการยอมรับในหลายประเทศทั่วโลก

ในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป หลักเกณฑ์ในเรื่องคำพิพากษาเด็ดขาดและถึงที่สุดมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกลุ่มประเทศอื่น เนื่องจากวัตถุประสงค์ของ Brussels I Regulation ต้องการให้ศาลประเทศสมาชิกยุโรปยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาระหว่างกันให้มีขั้นตอนน้อยที่สุดและรวดเร็วมากที่สุด ดังนั้น ในเรื่องการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลจากประเทศสมาชิกยุโรประหว่างกัน (Enforcement of Judgment) Brussels I Regulation กำหนดให้คำพิพากษาของศาลที่มาจากประเทศสมาชิกแรก จะได้รับการยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาในศาลของประเทศสมาชิกที่สองได้ทันทีเมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งร้องขอ และศาลในประเทศที่สอง (ซึ่งคือศาลที่รับบังคับคดี หรือ Enforcing Court) จะออกคำบังคับตามคำพิพากษาศาลประเทศแรก (Declaration of Enforcement)

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ หลักเกณฑ์ Brussels I Regulation มิได้ระบุให้ศาลที่รับบังคับคดี (Enforcing Court) ต้องพิจารณาว่าคดีที่ขอให้บังคับตามคำพิพากษาศาลอื่นนั้นเด็ดขาดและถึงที่สุดแล้วหรือไม่ นั่นหมายถึง Brussels I Regulation ให้ศาลประเทศที่สองทำการบังคับคดีตามคำพิพากษาจากศาลประเทศแรกโดยจำกัดสิทธิในการเข้าไปดูเนื้อหาในคำพิพากษาของศาลแรกให้น้อยที่สุดแต่อย่างไรก็ดี คู่ความฝ่ายที่เสียประโยชน์อาจทำคำร้องอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ในประเด็นที่คดีเดิมยังไม่เด็ดขาดและไม่ถึงที่สุด โดยศาลอุทธรณ์อาจมีคำสั่งให้ชะลอกระบวนการพิจารณาคดีออกไป หากปรากฏว่ายังมีการอุทธรณ์คดีเดิมในศาลของประเทศแรก หรือระยะเวลาในการอุทธรณ์คดีในศาลประเทศแรกยังไม่สิ้นสุด ในเรื่องการยอมรับคำพิพากษาจากศาลประเทศแรก (Recognition of Judgment) ซึ่งเป็นที่สังเกตได้ว่า Brussels I Regulation กลับมีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างจากการบังคับคดีตามคำพิพากษา (Enforcement of Judgment) กล่าวคือ ศาลในประเทศที่สองที่ถูกร้องขอให้ยอมรับคำพิพากษาจากศาลแรกสามารถคำสั่งให้ชะลอกระบวนการพิจารณาคดีออกไปก่อนหากปรากฏว่ายังมีการอุทธรณ์คดีเดิมอยู่ในศาลของประเทศแรก

ประเด็นเรื่องไม่เป็นการฟ้องซ้ำ (Double Jeopardy) การฟ้องซ้ำ (Double Jeopardy) เป็นผลจากหลักสากลที่ว่า “บุคคลไม่ควรถูกพิจารณาโทษสองครั้งในการกระทำครั้งเดียว (ne bis in idem)” ส่งผลให้จำเลยต้องมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย (Rechtskraft) เพราะเมื่อใดที่ศาลได้พิพากษาคดีใดแล้ว หากคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษา “ถึงที่สุด” หรือเป็นคำพิพากษา “เสร็จเด็ดขาด” แล้วการนำคดีนั้นมาฟ้องร้องอีกย่อมเป็น “ฟ้องซ้ำ” ดังนั้นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นก่อนหรือเป็นเหตุ คือ “คดีถึงที่สุด” หมายความว่า คดีที่ศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีนั้นไปแล้ว แต่คู่ความมิได้ใช้สิทธิอุทธรณ์ หรือฎีกา คำพิพากษาของศาลชั้นต้น หรือ

ศาลอุทธรณ์ ดังกล่าวจนล่วงพ้นกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ หรือฎีกาแล้ว ผลแห่งคดีที่ถึงที่สุดย่อมต้องเป็นไปตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นในกรณีที่มีได้ใช้สิทธิอุทธรณ์ หรือเป็นไปตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ในกรณีที่มีได้ใช้สิทธิอุทธรณ์ รวมทั้งในกรณีที่มีการใช้สิทธิอุทธรณ์ และได้มีคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แล้วโดยกฎหมายบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด ผลแห่งคดีที่ถึงที่สุดย่อมต้องเป็นไปตามคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ และในกรณีที่ใช้สิทธิฎีกา และศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาในประเด็นแห่งคดีนั้น คดีย่อมถึงที่สุดไปตามที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัย ส่วน “คดีเสร็จเด็ดขาด” หมายความว่า คดีที่ศาลได้มีการวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดี และได้มีคำพิพากษาไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่หากคู่ความไม่พอใจก็อาจใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้อีก แต่ต้องอุทธรณ์ ฎีกาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ และต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกาดำวย

ในประเด็นเรื่องการฟ้องซ้ำนี้ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาศาลไทยยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในฐานะพยานหลักฐานแห่งคดีแต่ไม่บังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ และคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด ซึ่งทำให้ตีความได้ว่า เมื่อศาลต่างประเทศได้พิพากษาคดีใดแล้ว หากคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาที่ “ถึงที่สุด” หรือเป็น คำพิพากษา “เสร็จเด็ดขาด” แล้ว การนำคดีนั้นมาฟ้องร้องในประเทศไทยอีกย่อมเป็น “ฟ้องซ้ำ” ตามกฎหมายไทย แต่ศาลไทยยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในฐานะ “พยานหลักฐานแห่งคดี” แม้ว่าจะเป็นส่วนคู่ความเดียวกันหรือร้องฟ้องกันอีกในประเด็นที่ได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันก็ตาม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหภาพยุโรป ถ้าคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นได้รับการยอมรับ ก็ย่อมมีผลไม่ให้อีกมาฟ้องในเรื่องเดิมยังศาลในประเทศที่ได้รับการยอมรับอีกต่อไป เพราะถือว่าเป็นการฟ้องซ้ำตามหลัก Res Judicata ของอังกฤษ หลักดังกล่าวอาจเรียกได้อีกลักษณะหนึ่งว่า หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา (final and conclusive judgement) ซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกับหลักเกณฑ์เรื่องการฟ้องซ้ำ (Double Jeopardy) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148 หรือประมวลกฎหมายวิธีความอาญาของไทย มาตรา 39 ของประเทศไทย ซึ่งเป็นหลักกฎหมายปิดปาก (estoppels) โดยห้ามมิให้คู่ความนำคดีมาฟ้องร้องอีกหากเข้าหลักเกณฑ์ 3 ประการ ได้แก่ คดีที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดในคดีก่อนถึงที่สุดแล้ว และคู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องในคดีก่อนกับคู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องในคดีหลังต้องเป็นคู่ความเดียวกัน และจะต้องเป็นประเด็นในคดีหลังต้องเป็นประเด็นเดียวกันกับประเด็นในคดีก่อนซึ่งได้มีการวินิจฉัยชี้ขาดแล้ว

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางในการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยนั้นถือว่าเป็นทางเลือกในการปรับปรุงกฎหมายเพื่อรับรองและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ นอกเหนือจากการทำอนุสัญญาระหว่างกันซึ่งมีทั้งอนุสัญญาสองฝ่าย (Bilateral Convention) หรืออนุสัญญาหลายฝ่าย (Multilateral Convention) การพิจารณาปรับปรุงกฎหมายภายในหรือการทำอนุสัญญาในเรื่องดังกล่าวนี้ เกี่ยวข้องกับอธิปไตยเหนือดินแดน (Principle of Territorial Sovereignty) และอธิปไตยทางศาล จึงทำให้ประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน โดยเฉพาะประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการรับรองและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ แม้ว่าจะมีความพยายามมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

แต่ในปัจจุบันหากจะต้องมีการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้ทันสมัยเหมาะสมกับการค้าการลงทุนระหว่างประเทศแล้ว มีความจำเป็นที่ภาครัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ในทุกมิติอย่างรอบคอบ เนื่องจากปรัชญาของการรวมกลุ่มประเทศในอาเซียนและการรวมกลุ่มของสหภาพยุโรปนั้นมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้รูปแบบการค้าการลงทุนระหว่างประเทศก็ยังคงมีความแตกต่างกันในด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เนื่องจากตลาดสหภาพยุโรปนั้นเป็นตลาดร่วม (Common Market) ที่ข้อจำกัดทางการค้า เช่น ภาษีศุลกากร โควต้า หรือภาษีการค้าอื่น ๆ นั้นได้รับการยกเว้น ในขณะที่ประเทศในกลุ่มอาเซียนยังไม่สามารถดำเนินการได้ในลักษณะดังกล่าว ดังนั้น การศึกษาการรับรองและการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลในสหภาพยุโรปกับแนวทางในการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยในครั้งนี้จึงมีข้อจำกัดในการพิจารณา

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการรับรองและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศตามแนวทางของ Brussels Recast Regulation (2012) นั้น คือ การพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับฟังพยานหลักฐานหรือกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (Law of Evidence) โดยให้ถือว่าคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ศาลรับฟังได้ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในคดีจะต้องนำสืบตามมาตรา 87 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในลักษณะดังกล่าวนี้จะทำให้คำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นสามารถเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 84 ถึงมาตรา 130 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งลักษณะ 5 ซึ่งตามนัยของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 585/2461 ศาลได้อ้างอิงหลักแห่งพันธกรณี (doctrine of obligation) โดยหลักนี้มีสาระสำคัญว่า คำพิพากษาศาลต่างประเทศย่อมกำหนดให้จำเลยมีหน้าที่หรือความผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ตามคำพิพากษานั้น และศาลในประเทศอื่น ๆ ย่อมมีความผูกพันที่จะต้องบังคับตามหนี้แห่งคำพิพากษานั้นให้ด้วย

จากหลักดังกล่าวจะเห็นว่าเมื่อศาลทุกศาลตัดสินคดีแล้วก็จะเกิดหน้าที่หรือความผูกพัน (obligation) ที่ยอมรับกันทั่วไปโดยถือว่าคำพิพากษามีความศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องปฏิบัติตามไม่ว่าศาลที่ตัดสินนั้นจะเป็นศาลของประเทศใดก็ตาม ทั้งนี้การนำคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาใช้บังคับในประเทศอื่นจะต้องนำคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาฟ้องขอให้ศาลในอีกประเทศหนึ่งยอมรับและบังคับให้ (action on judgment) โดยถือว่าคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นมูลคดี (cause of action) เพื่อเรียกร้องหนี้แห่งคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

นอกจากนี้การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยนั้น ก็ยังสามารถกระทำได้ในส่วนอื่น ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของ Brussels Recast Regulation (2012) เช่น การรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นภาษาอังกฤษหรือคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่เป็นภาษาอังกฤษ โดยทั่วไปศาลสามารถรับฟังเอกสารคำพิพากษาภาษาต่างประเทศทั้งฉบับโดยคู่ความไม่จำเป็นต้องทำคำแปลเป็นภาษาไทย นอกจากศาลสั่งให้ทำคำแปลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 46 วรรคสาม ดังนั้นการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้จะต้องแปลคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่เป็นภาษาอังกฤษทั้งฉบับเป็นภาษาไทยนั้น สอดคล้องกับเงื่อนไขของ Brussels Recast Regulation (2012) ที่จะต้องแปลเอกสารทั้งหมดเป็นภาษาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ควรทำการศึกษาการยกเว้นกฎหมายเอกรูป (droit Conventional uniform/unification of law by International Convention) ว่าด้วยอำนาจศาลและบังคับตามคำพิพากษาเพื่อบังคับใช้ระหว่างรัฐสมาชิกประชาคมอาเซียน ให้มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณา ได้แก่ เรื่องเขตอำนาจศาล (Jurisdiction) เรื่องคำพิพากษาถึงที่สุดและเสร็จเด็ดขาด (Final & Conclusive Judgement) เรื่องการฟ้องซ้ำ (Double Jeopardy) และเรื่องข้อจำกัดและข้อยกเว้นในเรื่องการยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

บรรณานุกรม

- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิชย. (2556). คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- ประสิทธิ์ เอกบุตร. (254). กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 2 : รัฐ. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม, กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2554.
- รัชนิกร ลาภานิชชา.(2563). การพัฒนากฎหมายว่าด้วยการขัดกันแห่งอำนาจศาลในประชาคมอาเซียน. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2563.
- สถาบันวิชาการนโยบายกิจการสาธารณะกับธุรกิจและการกำกับดูแล (APaR).(2560) โครงการการยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษา ศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ในกลุ่มประเทศอาเซียน, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- สถิต เล็งไธสง.(2515). การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศตามกฎหมายไทย. วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 4, มิถุนายน, 2515.
- สุชาบดี สัตตบุศย์, การยอมรับและการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์, ดุลพาห, 2527.
- Hulbert, Richard W.(2008). **Some Thoughts on Judgements, Reciprocity and the Seeming Paradox of International Commercial Arbitration.** University of Pennsylvania Journal of International Law.
- Michaels, R., (209). **Recognition and Enforcement of Foreign Judgments.** In M. Planck (Ed.). Encyclopedia of Public International Law: Rüdiger Wolfrum.
- U. Magnus and P.(2012). **Mankowski, Brussels I Regulation.** Munich: Sellier,